

Problemen? Geen probleem! Homo/lesbo worden in een tolerant sociaal klimaat¹

Charles Picavet, Theo Sandfort

Rutgers Nisso Groep, New York State Psychiatric Institute en Columbia University, New York

---

Samenvatting

Is de ontwikkeling van een homoseksuele identiteit nog problematisch in een tolerant land als Nederland? Aan de hand van deze vraag worden de bevindingen van twee kleinschalige kwalitatieve onderzoeken onder homoseksuele jongeren beschreven. Daarbij wordt vooral aandacht gegeven aan de coming out ten opzichte van de ouders, de reacties van die ouders en de manier waarop de jongeren daarmee omgaan. Het blijkt dat jongeren het nog altijd moeilijk vinden om tegen hun ouders te vertellen dat zij homo of lesbo zijn, zelfs als ze verwachten dat hun ouders toch wel positief zullen reageren. In de praktijk blijkt de reactie van de meeste ouders gematigd positief. De jongeren leggen de nadruk op positieve aspecten en trivialisieren minder positieve reacties. Zij blijken er vooral behoefte aan te hebben 'normaal' gevonden te worden. Het past daar niet bij om confronterend te zijn. De betekenis van deze gegevens wordt besproken, evenals de aard van de homotolerantie waarmee jongeren te maken krijgen.

Antihomoseksuele sentimenten in de samenleving spelen altijd een grote rol in modellen en theorieën over de ontwikkeling van homoseksuele jongeren. Door de afwijzing van en vijandigheid tegenover hun homoseksuele gevoelens zouden jongeren geconfronteerd worden met allerlei problemen in hun ontwikkeling (zie Rotheram-Borus & Langabeer, 2001). Troiden (1989) heeft het onder meer over schuld, geheimhouding en moeilijkheden om contact met andere homoseksuelen te krijgen. Hij concludeert dat "het stigma ten aanzien van homoseksualiteit de ontwikkeling en het omgaan met homoseksuele identiteiten sterk [beïnvloedt]" (p.70). Als het stigma dat te maken heeft met homoseksualiteit centraal staat in de problemen van homoseksuele jongeren, zouden deze problemen

bij een toenemende tolerantie moeten verdwijnen. Dit is voor Plummer (1981) reden te stellen: "Het homoseksuele taboe is de kern van problemen van homoseksuele mannen en vrouwen. Wanneer dit taboe gereduceerd of uitgeschakeld kan worden, zullen ook de problemen die aan de homoseksuele ervaring zijn gekoppeld verdwijnen" (p.99). Ook Van Zessen et al. (1989) geven aan dat een warm en permissief klimaat een positieve ontwikkeling van de homoseksuele identiteit faciliteert. Er is echter weinig bekend over de daadwerkelijke relatie tussen tolerantie en de ervaringen van homoseksuele jongeren.

Om licht te werpen op deze relatie worden in dit artikel gegevens gebruikt van twee onderzoeken onder homojongeren in Nederland. Nederland staat bekend als het meest tolerante land ter wereld waar het homoseksualiteit betreft. Ons land loopt voor in de gelijkberechtiging van homoseksuele mannen en vrouwen. De tolerantie is in de afgelopen decennia flink toegenomen (Van de Meerendonk & Scheepers, 2004). In onderzoek waarin attitudes ten aanzien van homoseksualiteit in verschillende landen worden vergeleken komt Nederland verreweg het meest positief uit de bus (Widmer, Treas & Newcomb, 1998). Deze situatie heeft geleid tot publicaties in de media dat Nederlandse jongeren geen probleem meer zouden hebben door hun homoseksualiteit en dat zij allemaal 'happy homo's' zouden zijn (zie bijvoorbeeld HP De Tijd van

---

Drs. Charles Picavet, Rutgers Nisso Groep, Postbus 9022, 3506 GA Utrecht, c.picavet@rng.nl

Dr. Theo Sandfort, HIV Center for Clinical and Behavioral Studies, New York State Psychiatric Institute en Columbia University, New York

¹ Dank is verschuldigd aan Stefan Dudink en Paul Voestermans voor begeleiding van het onderzoek onder tieners en aan Vera Adriaanse, Marlies Brinkman, Corinne van Erp en Arthur Rademaker voor het uitvoeren van het onderzoek onder twintigers. Tevens dank aan De Kringen, het Trutfonds, de RNG en de Wetenschapswinkel Nijmegen voor hun financiële steun. Henny Bos en Floor van Rooij bedankt voor commentaar op een eerdere versie van het artikel.

Ontvangen: 31 oktober 2004; Geaccepteerd: 21 november 2004

januari 1998).

Toch betekent de ontwikkeling richting toenemende tolerantie niet dat er geen problemen meer zijn. In diverse contexten (zoals op scholen en op het werk) wordt nog altijd afwijzing van homo's en lesbo's gevonden (voor een overzicht, zie De Graaf & Sandfort, 2000). Zo wilden veel scholen recentelijk de gratis uitgave van *Expreszo*, een blad voor en door homojongeren, niet aan hun leerlingen uitdelen. Het is niet voor niks dat het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in haar nota homo-emancipatiebeleid (2001) stelt: "Volwaardige acceptatie van de homoseksuele, lesbische en biseksuele leefstijl is geen stabiele toestand. De opgaande lijn naar grotere acceptatie is geen gegeven, terugval is mogelijk. Ook in Nederland kan homovrijdandigheid weer de kop opsteken" (p.8). Het welbevinden van homoseksuelen staat nog steeds onder druk vanwege de stress die het homo-zijn met zich meebrengt. Zo hebben Bos, Dietz, Oudheusden en Sandfort (1999) geconstateerd dat homoseksuelen meer psychologische hulp zoeken dan heteroseksuelen. Voor mannen geldt dit vooral als ze problemen hebben met hun homoseksualiteit en een grotere afstand tot hetero's ervaren. Daarnaast zouden homoseksuelen meer leiden aan psychiatrische stoornissen, bij mannen vooral stemmings- en angststoornissen en bij vrouwen vooral overmatig alcohol- en drugsgebruik (Sandfort, De Graaf, Bijl & Schnabel, 2001).

Naast het feit dat tolerantie zou kunnen verminderen, is de laatste jaren het begrip 'tolerantie' zelf steeds meer onder druk komen te staan. Tolerantie is, zoals Koenis (2001) terecht opmerkt, een omstreden waarde. Tolerantie in haar oorspronkelijke vorm is het gedogen van meningen die men afkeurt en die men wel zou kunnen verbieden (Cliteur, 2001). Inmiddels wordt met tolerantie meer bedoeld, namelijk dat andersdenkenden (maar ook anders voelenden) respect verdienen. Ook dit ideaal is echter problematisch, omdat het dan lijkt alsof iedere mening even waardevol is als iedere andere. Koenis (2001) stelt tegenover deze twee benaderingen die tolerantie zien als deugd een visie op tolerantie als praktijk. Tolerantie gaat over de organisatie van verschillen in de samenleving, waarbij noch de negatieve, noch de positieve benadering dominant wordt of hoeft te zijn. Tolerantie als praktijk is daarmee in essentie dubbelzinnig. Het gaat om meningen of praktijken die niet worden gewaardeerd, maar waarvan men vindt dat die wel zouden moeten kun-

nen. Dit is bijvoorbeeld te zien in het gebruik van 'disclaimers' als: "Ik heb niks tegen homo's, maar..." (Burrige, 2004). Een begrip als 'tolerantie' kan door deze dubbelzinnigheid zowel voor progressieve als voor conservatieve doeleinden ingezet worden (Smith, 1997).

Om de gevolgen van intolerantie te begrijpen zijn verschillende modellen ontwikkeld. Plummer (1981) onderscheidt objectieve en subjectieve problemen die het gevolg zijn van de afwijzing van homoseksualiteit. De objectieve problemen bestaan uit ervaring met afwijzing en gebrek aan begrip. Subjectieve problemen zijn hieraan gerelateerd, men kan bijvoorbeeld bang zijn voor afwijzing. Uit angst voor isolement kan men zijn of haar homoseksualiteit verbergen. Zulke geheimhouding draagt echter bij aan de onzichtbaarheid van homoseksualiteit en daarmee ook aan het gevoel alleen op de wereld te zijn². Daarnaast beschrijft Plummer het risico van schuldgevoelens en gebrek aan eigenwaarde. Ian Meyer (1995, 2003) heeft een vergelijkbaar model ontwikkeld over wat hij 'minderheidsstress' noemt. Hij noemt naast afwijzing, de angst voor afwijzing en het verbergen van de eigen identiteit nog een vierde factor, namelijk geïnternaliseerde homofobie. Het gaat er hierbij om dat homoseksuele mannen en vrouwen zelf geleerd hebben negatief te denken over (hun eigen of andermans) homoseksualiteit. Meyer geeft aan dat een minderheidsidentiteit (zoals een homoseksuele identiteit) naast stress ook mogelijkheden geeft voor sociale steun en het omgaan met negatieve ervaringen (coping). Tot slot zijn er meer algemene modellen over de gevolgen van stigmatisering (Crocker, in dit themanummer). Deze maken onder meer duidelijk dat stigmatisering niet altijd recht-voor-zijn-raap is, maar ook op een subtielere en meer ambigue manier vorm kan krijgen.

Onderzoeksvragen

Dit artikel wil antwoord geven op de vraag of de ontwikkeling van een homoseksuele identiteit nog problematisch is in een tolerant land als Nederland. In antwoord op deze vraag concentreren wij ons op de coming out. Daarmee wordt hier niet alleen bedoeld het uitkomen voor de eigen homoseksualiteit, maar, zoals Vincke en Woertman (2004) het beschrijven: "Het betreft in de eerste plaats de mechanismen waarbij individuen zich bewust worden van hun emotionele en erotische voorkeur. In de tweede plaats heeft het betrekking op de daaropvolgende, geleidelijke herstructurering van

² In veel theorievorming en onderzoek wordt ervan uitgegaan dat het verbergen van de seksuele identiteit negatieve effecten heeft vanwege verhoogde stress en waakzaamheid. Toch zijn er onderzoekers die denken dat het ook positieve effecten kan geven, omdat jongeren die hun homoseksualiteit verbergen minder risico lopen op afwijzing (Rivers en Carragher, 2003).

de seksuele identiteit. Hierin inbegrepen is het aanpassen van de relaties die men met anderen onderhoudt" (p.446). Gekeken wordt in hoeverre homoseksuele jongeren tijdens dit proces zelf problemen ervaren met hun homoseksualiteit. De onderzoeksvraag wordt geconcretiseerd in de volgende deelvragen:

- Hoe bereiden jongeren zich voor op hun coming out?
- Hoe reageren anderen (met name ouders) op de coming out van hun kinderen?
- Hoe gaan jongeren om met deze reacties?

Vooraf wordt aandacht gegeven aan de coming out richting ouders. Talloze onderzoeken hebben laten zien dat het praten met de ouders over hun homoseksualiteit voor veel jongeren een belangrijke en spannende gebeurtenis is (Van der Feen & Sanders, 1980, D'Augelli en Hershberger, 1993, Savin-Williams & Ream, 2003). Dat het eerste gesprek hierover met de ouders beladen is, blijkt in het onderzoek van Van der Feen en Sanders (1980) onder andere uit het feit dat jongeren het gesprek zorgvuldig arrangeren. Over het algemeen hebben de jongeren in dit onderzoek het gesprek met hun ouders als erg emotioneel ervaren en de reacties van hun ouders als overwegend negatief. De vraag is in hoeverre dezelfde emotionele geladenheid ook tegenwoordig nog bestaat.

Methode

Voor dit artikel worden de resultaten van twee kleinschalige, kwalitatieve studies onder homoseksuele jongeren met elkaar gecombineerd. De gegevens van deze onderzoeken zijn verzameld in 1997. Het eerste onderzoek is gedaan onder jongeren tot en met achttien jaar (Picavet, 1999). Het tweede onderzoek is gedaan onder jongeren die lid zijn van De Kringen. Zij nemen deel aan jongerenkringen, gespreksgroepen voor jongeren tot en met dertig jaar (Adriaanse et al., 2000). Voor beide onderzoeken is de onderzoeksopdracht verleend door Stichting De Kringen. Deze stichting wilde meer zicht krijgen op de ontwikkelingsgang van homoseksuele jongeren.

Beide onderzoeken zijn gebaseerd op interviews, omdat de betekenis die jongeren zelf geven aan hun coming out centraal staat, de zogenaamde fenomenologische benadering (Wester, 1987). De interviews zijn gedaan aan de hand van een topiclijst. De interviews met de twintigers waren meer gestructureerd dan de interviews met de tieners. In het onderzoek onder de twintigers lag de volgorde en formulering van de vragen vast. Bij het onderzoek onder de tieners was dat niet zo. Daarbij werd begonnen met slechts enkele topics en werd de vragenlijst gedurende het onderzoek steeds verder gespecificeerd. Beide onderzoeken waren ingericht op het stellen van zo open moge-

lijke vragen. De respondenten konden zo in hun eigen woorden antwoord geven. De interviews zijn volledig uitgetypt. Uitspraken van respondenten zijn op thema geordend. Per thema zijn treffende citaten uitgezocht, alsmede voorbeelden van citaten die opvielen doordat zij ingingen tegen de grote lijn in de resultaten. Voor dit artikel zijn de gegevens opnieuw geanalyseerd met betrekking tot de onderzoeksvraag. De respondenten hebben ieder een gefingeerde naam gekregen.

Voor het onderzoek onder tieners zijn jongeren geworven via oproepen in *Expreszo*, de *Hitkrant* en *Break Out*, oproepen op Internet en via De Kringen. Twaalf jongeren hebben aan het onderzoek meegedaan, waarvan acht jongens en vier meiden. In leeftijd variëren zij van 14 tot en met 18 jaar. Eén van hen komt uit een grote stad, de overigen komen uit voornamelijk middelgrote plaatsen. De jongen uit de grote stad is ook de enige van niet-Nederlandse afkomst (Surinaams). Vier van de twaalf zijn betrokken bij een homo-organisatie (COC of De Kringen). Voor het onderzoek onder twintigers zijn 24 jongeren geïnterviewd van twintig tot en met dertig jaar oud. Onder hen zijn vijftien jongens en negen meiden. Van hen noemt de helft zich meer homo dan hetero en de andere helft noemt zich helemaal homo. Ruim een derde is hoger opgeleid (HBO of universiteit).

Resultaten

De resultaten worden gepresenteerd analoog aan de elementen van minderheidsstress, zoals Ilan Meyer (2003) die beschrijft. Allereerst wordt ingegaan op de periode voor jongeren over hun homoseksualiteit gaan praten met anderen. Hierbij wordt aandacht gegeven aan de angst voor afwijzing en het (al dan niet actief) verbergen van homoseksualiteit. Vervolgens wordt ingegaan op reacties van anderen. Vooral wordt aandacht gegeven aan de vraag in hoeverre men te maken heeft gehad met afwijzing. Tot slot wordt ingegaan op het verlangen normaal te willen zijn en op mogelijke geïnternaliseerde homofobie die uit dit verlangen spreekt.

Vóór het vertellen

Er gaat nog altijd een heel proces vooraf aan dat jongeren met anderen praten over hun homoseksualiteit. Er kunnen perioden zijn van twijfel over de eigen voorkeur, waarin jongeren ervoor kiezen om daar voor zichzelf een weg in te vinden voor ze er met anderen over gaan praten. Men vindt het soms moeilijk om van zichzelf te accepteren homoseksueel te zijn, zoals Rebecca (17):

Ja, toen werd ik dan op een meisje verliefd, maar dat

*wou ik niet voor mezelf toegeven, maar dat weet ik nu. (En waarom wou je dat zelf niet toegeven?)
Ja, omdat ik dat niet wilde natuurlijk, want dat is niet zo leuk natuurlijk.*

Als men al van zichzelf accepteert homo of lesbo te zijn, is men meestal nog bang dat anderen het niet zullen accepteren. Dit is vaak de reden om het niet aan anderen te vertellen. Gerard (22) heeft het bijvoorbeeld nog aan vrijwel niemand verteld:

Ik ben bang dat ik de contacten die ik nu heb verlies. Als je weet dat mensen heel raar over homo's denken, ben je bang dat mensen met wie je altijd goed op kon schieten, waarmee je je hele leven hebt opgetrokken, je opeens verlaten.

Voorals ouders worden niet gemakkelijk in vertrouwen genomen. Men is erg bang voor afwijzing. Slechts vijf van de 36 jongeren zeggen het niet moeilijk te hebben gevonden om met hun ouders hierover te praten. Voor de meeste jongeren zijn de ouders niet de eersten die over de homoseksualiteit van hun kinderen worden ingelicht. Dat de ouders recht hebben om te weten dat hun kind homo of lesbo is, is voor hen echter vanzelfsprekend. De vraag is niet of ze het aan hun ouders moeten vertellen, maar wanneer ze dat moeten doen. Eén van de jongeren (Peter, 17) heeft nog niet tegen zijn ouders verteld dat hij homo is. Op de vraag of hij denkt dat ze het zouden accepteren, zegt hij:

Ja daar zit ik ook een beetje aan te twijfelen, dat weet ik ook niet precies nee. Nou ja, ik denk van eh, ja bijna heel veel ouders accepteren het ook wel en ik, mijn ouders zijn toch wel vrij ruimdenkend en eh, dus ik, ja aan de andere kant denk ik dat ze het wel zullen accepteren, maar als ik dan, dat het echt zo ver komt zeg maar, dan denk ik van, ja dat ze misschien toch wel eh, niet accepteren of zo.

Men wacht vaak op een goed tijdstip om met de ouders te gaan praten. Soms bereidt men zich uitgebreid voor op het gesprek, bijvoorbeeld door erover te praten met anderen (met name met andere homojongeren). Alessio (17) vertelt over hoe hij het gesprek met zijn ouders voorbereidde:

Ondanks dat ik toch wel wist dat ze er niet op tegen waren, was het toch wel, ja, ik vond het toch wel eng, ja. Ik liep er toen al langer mee rond om het te gaan vertellen, maar ik durfde eigenlijk niet echt goed. En ik moest toen die avond op gaan passen. Ik denk, nou ik schrijf een briefje dat ze op moeten blijven totdat ik terug ben omdat ik ze iets moet vertellen. En toen heb ik de sleutels thuisgelaten en toen heb ik de deur gewoon achter

mijn kont dichtgetrokken en ik denk ik loop aan en ik zie dan wel. Dus dat briefje lag op tafel en ik kon ook niet meer terug.

De meesten vinden het moeilijk om met anderen over hun homoseksualiteit te praten. Vaak vertelt men het alleen tegen mensen waarvan men denkt dat die het wel zullen accepteren. Zeker als nog niet veel mensen het weten, is dat een belangrijke overweging. Voor Willem (28) was de eerste tegen wie hij het vertelde een vrouwelijke collega. Hij was toen 25 jaar oud en had nog geen kennis gemaakt met andere homoseksuelen:

Via mijn werk gingen we drie dagen naar Londen en dat kwam toen ter sprake. Ik kende haar al lang en het was dus ook vertrouwd, tegen haar kon ik alles zeggen. Je ligt op bed en je kunt niet slapen, en dan ga je over onzinnige dingen praten dan komt dat ineens ter sprake. Ik wist dat ze me daar ook niet mee zou plagen, dat ze er niet iets mee zou doen.

Afwijzing

Er zijn tegenwoordig maar weinig jongeren die door hun ouders mishandeld of uit huis gezet worden wanneer ze uitkomen voor hun homoseksualiteit. Het gebeurt nog wel bij een kleine minderheid. Er zijn twee jongeren die vertellen geslagen te zijn vanwege hun homoseksualiteit. Ria (25) jaar kreeg een klap van haar moeder en werd gespuugd. Haar moeder dreigde haar te onterven als ze ooit met een vriendin thuis zou komen. Thomas (18) heeft het contact met zijn vader verbroken toen die hem had mishandeld, ondanks dat ze voor die tijd heel goed contact hadden:

Ik heb het niet zelf verteld. Hij heeft het gehoord van een oom en tante van mij. En eh toen is ie naar mij toe gekomen en hij is alcoholist, en toen heeft hij dus geprobeerd om het uit mij te slaan. Een paar keer. En eh toen heb ik gewoon gezegd, nou ja, voor mij is het gewoon voor eeuwig gesloten voor hem.

Negen respondenten komen uit gezinnen waar het geloof een belangrijke rol speelt. Sommigen van hen kregen op grond daarvan te maken met afwijzing door hun ouders. De ouders van Gerard (22) reageerden ook erg negatief, maar niet vanuit hun geloofsachtergrond:

Mijn moeder schrok, ze wist van niets. Mijn vader werd kwaad en vertelde me dat ik het niet van hem had. Vervolgens heeft mijn vader enkele dagen niet met mij gesproken.

Expliciet negatieve reacties komen niet heel vaak

voor. Ze worden meer beschreven door de twintigers dan door de tieners. Veel vaker gebeurt het dat ouders niet goed weten hoe ze moeten reageren. Leuk is het niet, maar ze kunnen er wel mee leven. Het kind kan er tenslotte ook niks aan doen dat het 'zo' is en je wilt toch het beste voor je kind. Het is daarmee duidelijk dat homoseksualiteit niet 'het beste' is. Toch beschouwen de meeste jongeren – zeker de tieners – dergelijke reacties als positief. Esther (16) vertelt over de reactie van haar moeder:

Ik wist al dat ze het jammer vond voordat ik het haar verteld had. Want op een gegeven moment ging ik haar natuurlijk uithoren, van wat vind je daar dan van en wat vind je daar dan van en toen zei ze van, eh ik gooide het dus op Michel, stel je voor dat Michel homo is en dat is dus mijn broertje van elf. Nou zegt mijn moeder, dat zou ik jammer vinden. En toen werd ik dus heel boos van ja wat nou jammer en toen dacht mijn moeder dus van hé volgens mij klopt hier iets niet. Nou ja, goed toen, nou ja toen ik het haar vertelde toen zei ze ook van ja, jammer, maar ja, voor de rest dat went ook wel weer. Het is natuurlijk voor veel mensen toch wel wennen. Nou ja.

De vader van Wytske (18) reageerde in eerste instantie ook negatief:

Ja het was wel oké. En mijn moeder had meer iets van nou, dan ga je toch lekker naar het COC en mijn vader was daar een beetje huiverig, een beetje bang voor. En die heeft later ook wel gezegd dat hij dacht dat het misschien nog wel over zou gaan, dat het bij de puberteit hoorde. Die had zoiets van als ze nou meteen naar het COC gaat, dan blijft ze dat ook. Mijn moeder had helemaal niet zoiets van het gaat wel weer over of zo.

Wanneer de respondenten praten over (mogelijke) gevallen van intolerantie van ouders (en soms ook van vrienden) voeren zij verschillende redenen aan waarom deze zo reageren. Opvallend is dat niet zozeer negatieve ideeën of vooroordelen over homoseksualiteit genoemd worden, maar min of meer neutraal geformuleerde gevolgen van hun homoseksualiteit. Kitty (24) geeft hier twee voorbeelden van.

Ze reageerde wat geschrokken, zo van hoe kom je daarbij. Maar later dacht ze dat het voor mij heel moeilijk zou zijn of dat ze dan geen kleinkinderen meer zou krij-

gen van me. Dat vond ze het moeilijke eraan eigenlijk. Niet echt dat ze het afkeurde, maar meer die twee dingen. Dan word je toch minder geaccepteerd en ik had ook al de viersprong achter de rug. 'Het is voor jezelf wat makkelijker als je het niet bent', zei ze.

Dat veel jongeren de reacties van hun ouders als positief bestempelen terwijl daar kanttekeningen bij zijn te plaatsen, hebben wij elders 'deproblematiseren' genoemd (Picavet, 1999). Jongeren doen dit onder andere door reacties voor te stellen als uit het verleden, zonder relevantie voor het heden, door negatieve reacties aan externe factoren toe te schrijven (bijvoorbeeld alcoholmisbruik) of door te zeggen dat iedereen op die manier zou reageren³.

De twintigers deproblematiseren reacties van anderen minder vaak dan de tieners. Zij vertellen meer wat er is gebeurd, zonder daar een waardeoordeel aan te verbinden. Negatieve houdingen ten aanzien van homoseksualiteit worden door de jongeren vooral aan de orde gesteld als het gaat om de samenleving in zijn geheel. Intolerantie komt volgens hen nog altijd veel voor, hoewel ze vaak zeggen daar zelf niet zoveel van te merken in het dagelijks leven. Zij denken dat er veel sprake is van 'schijntolerantie', dat veel mensen wel zeggen homo's en lesbo's te accepteren, maar dat ze er eigenlijk toch negatief over denken. Bijvoorbeeld zegt Xander (20):

Er is in Nederland een behoorlijke mate van schijntolerantie. Ik vind het zelf wel om te lachen. Er zijn heel veel mensen die in je gezicht zeggen prima en achter je rug om gore flikker.

Normaal zijn

Deproblematiseren heeft veel te maken met 'normaal' gevonden willen worden. De 'normale homo' is een relatief nieuwe constructie. Terwijl de homobeweging in de jaren vijftig en de vroege jaren zestig de normaliteit van homoseksualiteit al benadrukte, konden lesbiennes en homoseksuele mannen zichzelf pas succesvol presenteren als 'normale homo's' na de jaren zeventig (Costera Meijer et al, 1991). Het lijkt erop dat 'normaliteit' zodanig is veranderd dat tegenwoordig (sommige) homo's en lesbo's er aanspraak op kunnen maken (ook) normaal te zijn. De geïnterviewde jongeren leggen expliciet een verband tussen 'normaal'

³ Er zijn minstens twee redenen waarom in interviews deproblematiseren waarschijnlijk is. De interviewer hoort zichzelf neutraal te presenteren (Miller & Glassner, 1997). Hoewel de respondent die emotie wel ten toon zou kunnen spreiden, zou dat toch waarschijnlijker zijn als degene met wie hij of zij praat (de interviewer) dat ook zou doen. Daarnaast is deproblematiseren waarschijnlijker in een interview, omdat dit de functie kan hebben om een onderwerp af te sluiten in een gesprek. Drew en Holt (1995) laten dat zien voor trivialisierende gezegden als 'zo is het leven nu eenmaal'.

zijn en acceptatie. Ricky (18) legt uit dat er op dat gebied veel veranderd is:

Doordat het vroeger echt, ja, die extreme, echt die extreme mensen waren die er dan voor uitkwamen weet je wel. En dat wordt nu steeds minder gewoon. Het wordt steeds normaler zeg maar. Er zijn, er komen steeds meer mensen die het accepteren gewoon. [...] Het is niet alleen maar die hele extreme groep meer weet je wel, echt die supervervijfde groep en alles. Er zijn ook normale mannen gewoon, die op een kantoor werken die dat nou ook zijn gewoon. En dat worden er gewoon steeds meer, omdat, gewoon het wordt ook steeds, ja, steeds meer geaccepteerd denk ik.

Sommige jongeren gaan nog een stapje verder en vinden dat je 'normaal' moet doen om geaccepteerd te kunnen worden. Jeroen (26) vertelt:

Ik ben nog nooit door iemand openlijk afgewezen omdat ik homo ben. Het heeft met je persoon te maken of je afgewezen wordt of niet. Als je een teruggetrokken bestaan leidt en geen belangstelling hebt voor je medemens, dan laten ze je ook links liggen. Als je open bent tegen vrienden en in orde bent, dan hoor je er net zo goed bij, of je nu homo bent of niet.

Zij zetten zich daarbij vaak af tegen homo's die in hun ogen niet 'normaal' doen. Door de aandacht die deze homo's krijgen zou homoseksualiteit gestigmatiseerd blijven. Ook Gerard (22) is deze mening toegedaan:

Het slechte van de media is dat ze alleen de rare kant laten zien van homo's. Parades, giechelende nichten, extravagante homo's. Ze moeten laten zien dat er ook nette homo's zijn, net zoals nette hetero's. Gewoon normale mensen die ook kinderen kunnen opvoeden, die normaal hand in hand kunnen lopen, het huishouden kunnen runnen... 90% van de homo's is normaal. Er is maar een paar procent die extravagant is en die paar procent laten ze wel steeds zien. Op basis daarvan wordt gegeneraliseerd: als die homo's zo zijn, dan geldt dat zeker ook voor de rest.

Men kan maar moeilijk uitleggen wat het wil zeggen om 'normaal' te zijn. Men blijkt het alleen negatief te kunnen formuleren, het is niet nuchterig, overdreven, promiscue, mannelijk (voor de lesbische meiden) of extreem. 'Normaal' is blijikbaar hetzelfde als niet opvallen en niet anders zijn dan de (heteroseksuele) rest. Het enige verschil is dat deze homoseksuele jongeren zich seksueel aangetrokken voelen tot hetzelfde geslacht. Voor een groot aantal, waaronder de 20-jarige Xander, is dit zelfs heel nadrukkelijk het enige onderscheid:

Er is voor mij maar één verschil en dat is waar je op valt. Op mannen of vrouwen. Er zijn mensen die daar meer verschillen aan verbinden. Die vinden dat homo's zijig praten, veel met hun handjes lopen wapperen en met handtasjes rondlopen. De grootste clichés die er bestaan. Daarom zeg ik ook wel eens tegen mensen die het echt niet begrijpen: "Ik voel me hetero, maar ik val op jongens."

Robert (15) laat zien dat het niet voor iedereen even makkelijk is om aan het beeld van 'normale homo' te voldoen. Op de vraag of hij denkt dat mensen ooit aan hem kunnen zien dat hij homo is, zegt hij:

Ja weet ik niet, weet ik niet gewoon ja geen idee eigenlijk. Af en toe ja als er eens zoiets gebeurt, dan denk ik van hé effetjes normaal doen maar (lacht) ja ja over het algemeen blijf ik gewoon wie ik ben en wie ik vroeger was en dat eh verandert ook helemaal niet, althans nu niet.

Conclusies en discussie

Jongeren met een homoseksuele voorkeur zijn over het algemeen niet de 'happy homo's' die men wellicht zou verwachten in een tolerant land als Nederland. Jongeren zeggen weinig ervaring te hebben met afwijzing vanwege hun seksuele oriëntatie. Desalniettemin hebben zij nog altijd last van problemen die samenhangen met hun homoseksualiteit, zoals het verborgen houden van hun seksualiteit en angst om aansluiting met anderen te verliezen. Ook hebben sommigen moeite met het accepteren van de eigen homoseksualiteit en – vaker – met de manier waarop andere homo's en lesbo's uitdrukking geven aan hun homoseksualiteit. Zij vinden in meerderheid dan ook niet dat homoseksualiteit is geaccepteerd in de Nederlandse samenleving. Zij zien de houding van de heteroseksuele meerderheid als schijntolerantie, deels positief, deels negatief. In reacties van ouders wordt ook een dubbele houding gevonden. Hoewel de heteroseksuele omgeving in eerste instantie niet positief is, wijst men het meestal niet af.

Hoe zou het komen dat homojongeren problemen blijven ervaren, terwijl zij zelf zeggen dat iedereen eigenlijk positief op hun coming out reageert? Voor een deel zou dit te maken kunnen hebben met de dubbelzinnige boodschap die jongeren meekrijgen vanuit hun tolerante omgeving. Dit maakt het voor hen erg moeilijk hoe zij met hun homoseksualiteit om moeten gaan. Als de boodschap alleen maar negatief was, zouden zij zich ertegen kunnen verzetten. Als de boodschap daarentegen alleen maar positief was, zouden zij zorgeloos hun homoseksualiteit kunnen uiten. Doordat in tolerante reacties zowel positieve als negatieve ele-

menten zitten, wordt het een stuk moeilijker om daarmee om te gaan (Burridge, 2004). Als een homojongere de negatieve boodschap aan de kaak stelt, kan de ander altijd zeggen: 'Maar ik zei toch dat het niet erg is!', terwijl elke uiting van homoseksualiteit weerstand op kan blijven roepen. Watzlawick, Beavin en Jackson (1967) noemen dit een pragmatische paradox. Volgens hen doen mensen er veel aan om dergelijke paradoxale situaties te vermijden. Het duurt dan ook meestal een tijdje voor jonge homo's en lesbo's de uitdaging aan (durven) gaan van een coming out. Zij houden hun homoseksualiteit een tijdlang voor zichzelf om daar pas later naar anderen toe vorm aan te geven.

Daarnaast kent de tolerantie in Nederland duidelijk haar grenzen. Uitingen van intolerantie komen nog altijd voor. Zij kunnen worden uitgescholden voor homo, vanuit religieuze overtuiging of een appèl aan 'goede smaak' worden afgewezen en soms zelfs worden mishandeld vanwege hun seksuele gerichtheid. Verder blijkt tolerantie, wanneer daar sprake van is, niet onvoorwaardelijk te zijn. Zelfs voor de geïnterviewde jongeren in de hier gepresenteerde onderzoeken is tolerantie iets dat men verdient door niet af te wijken van de heteroseksuele meerderheid.

Hoewel tolerantie niet gezien moet worden als (zoals Hans de Booij zingt) 'de garantie dat de wereld niet naar de donder gaat', gaat het te ver om te zeggen dat tolerantie niet deugt. De tolerantie zoals we die hier kennen is wel degelijk een enorme stap voorwaarts vergeleken bij de intolerantie uit het verleden. Je kunt niet meer om je homoseksualiteit in de gevangenis worden gegooid, er worden geen stukken meer uit je hersenen gesneden en ook castratie komt niet meer voor (Hekma, 2004). Het kost nog steeds moeite om uitdrukking te geven aan je homoseksualiteit, maar de mogelijkheid is er tenminste.

Aanbevelingen voor nader onderzoek

De onderzoeken waarop dit artikel is gebaseerd hebben hun beperkingen, waardoor men voorzichtig moet zijn om conclusies te trekken. Zo zijn zij zeer waarschijnlijk niet representatief voor homojongeren in Nederland in het algemeen. Omdat de respondenten in beide onderzoeken op verschillende manieren zijn geworven, kunnen de gegevens ook niet zomaar met elkaar worden vergeleken. Als er verschillen zijn tussen de tieners en de twintigers kan dat te maken hebben met hun leeftijd, maar ook met het feit dat alle twintigers lid zijn van De Kringen. Ook zouden verschillen natuurlijk gebaseerd kunnen zijn op toeval, gezien de kleine omvang van de steekproef. Het zou goed zijn om in een grootschaliger kwantitatief onderzoek te testen of de bevindingen uit deze kwalitatieve

studies een bredere geldigheid hebben. Daarnaast is een beperking van het onderzoek dat alleen is gekeken naar wat de jongeren zelf vertellen. Onderzoek onder ouders en mogelijk naar interacties tussen ouders en hun homoseksuele kinderen zou een welkome aanvulling kunnen leveren op dit onderzoek. Tot slot zou crosscultureel onderzoek gewenst zijn, waarin bepaald wordt hoe verschillende configuraties van tolerantie en intolerantie uitwerken op de ontwikkeling van homoseksualiteit.

Literatuur

- Adriaanse, V., Brinkman, M., Van Erp, C., Fleeer, J., Gehring, K., Geus, F. de, Rademaker, A., Picavet, Ch., & Sandfort, Th. (2000). *Homo/lesbo worden: Aanbod van De Kringen en achtergronden van deelnemers*. Utrecht: Publikatiereeks homostudies/NISSO.
- Bos, H., Dietz, I., Oudheusden, M., & Sandfort, Th. (1999). Psychosociale problemen bij homoseksuele mannen en vrouwen: Een vergelijking met heteroseksuelen. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 23, 84-90.
- Burridge, J. (2004). 'I am not homophobic, but...': Disclaiming in discourse resisting repeal of section 28. *Sexualities*, 7, 327-344.
- Cliteur, P. (2001). De pervertering van het klassieke tolerantiebegrip: Marcuses legitimatie van censuur op intolerante meningen. In M. ten Hooven (red.), *De lege tolerantie: Over vrijheid en vrijblijvendheid in Nederland*. Amsterdam: Boom.
- Costera Meijer, I., Duyvendak, J.W., & Kerkhof, M.P.N. van (Red.) (1991). *Over normaal gesproken: Hedendaagse homopolitiek*. Amsterdam: Schorer.
- Crocker, J. (2005). De sociale psychologie van stigmatisering. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 29, 4-10.
- D'Augelli, A.R., & Hershberger, S.L. (1993). Lesbian, gay, and bisexual youth in community settings: Personal challenges and mental health problems. *American Journal of Community Psychology*, 21, 421-448.
- Drew, P., & Holt, E. (1995). Idiomatic expressions and their role in the organization of topic transition in conversation. In M. Everaert, E. van der Linden, A. Schenk, & R. Schreuder (Red.), *Idioms: Structural and psychological perspectives*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Graaf, H. de, & Sandfort, Th. (2000). *De maatschappelijke positie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen: Tien jaar sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Delft: Eburon (NISSO studies nr. 24).
- Hekma, G. (2004). *Homoseksualiteit in Nederland van 1730 tot de moderne tijd*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Koenis, S. (2001). Het grootste gedeelde minimum: Tolerantie dankzij wedijver, onderlinge onverdraagzaamheid en kleinheid van geest. In M. ten Hooven (red.), *De lege tolerantie: Over vrijheid en vrijblijvendheid in Nederland*. Amsterdam: Boom.

- Meerendonk, B. van de, & Scheepers, P. (2004). Denial of equal civil rights for lesbians and gay men in the Netherlands, 1980-1993. *Journal of Homosexuality*, 47, 63-80.
- Meyer, I.H. (1995). Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 38-56.
- Meyer, I.H. (2003). Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin*, 129, 674-697.
- Miller, J., & Glassner B. (1997). The 'inside' and the 'outside': Finding realities in interviews. In D. Silverman (red.), *Qualitative Research: Theory, method and practice*. London: Sage Publications.
- Picavet, Ch. (1999). *Politieke consequenties van deproblematiseren door lesbische en homoseksuele jongeren*. Nijmegen: Wetenschapswinkel.
- Plummer, K. (1981). Going gay: Identities, life cycles and lifestyles in the gay male world. In J. Hart, & D. Richardson (Red.), *The Theory and Practice of Homosexuality*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Rivers, I., & Carragher, D.J. (2003). Social-developmental factors affecting lesbian and gay youth: A review of cross-national research findings. *Children & Society*, 17, 374-385.
- Rotheram-Borus, M.J., & Langebeer, K.A. (2001). Developmental trajectories of gay, lesbian, and bisexual youths. In A.R. D'Augelli, & Ch.J. Patterson (Red.), *Lesbian, Gay, and Bisexual Identities and Youth*. Oxford: Oxford University Press.
- Sandfort, Th.G.M., Graaf, R. de, Bijl, R., & Schnabel, P. (2001). Same sex behavior and psychiatric disorders: Findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). *Archives of General Psychiatry*, 58, 85-91.
- Savin-Williams, R.C., & Ream, G.L. (2003). Sex variations in the disclosure to parents of same-sex attractions. *Journal of Family Psychology*, 17, 429-438.
- Smith, A.M. (1997). The good homosexual and the dangerous queer: Resisting the "New Homophobia". In L. Segal (Red.), *New Sexual Agendas*. London: Macmillan.
- Troiden, R.R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of Homosexuality*, 17, 43-75.
- Feen, R.J. van der, & Sanders, G (1980). *Homoseksuele jongeren en hun ouders: De confrontatie met een taboe in een aantal Nederlandse gezinnen*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Vincke, J., & Woertman, L. (2004). Problemen van homo- en bisexualiteit. In L. Gijs, W. Gianotten, I. Vanwesenbeeck, & Ph. Weyenborg (red.), *Seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Watzlawick, P., Beavin, J.H., & Jackson, D.D. (1967). *Pragmatics of Human Communications*. New York: Norton & Company.
- Wester, F. (1987). *Strategieën voor Kwalitatief Onderzoek*. Muiderberg: Coutinho.
- Widmer, E.D., Treas, J. and Newcomb, R. (1998). Attitudes toward nonmarital sex in 24 countries. *The Journal of Sex Research*, 35, 349-358.
- Zessen, G. van, Vroome, E. de, Griensven, F. van, Tielman, R., & Naerssen, L. van (1989). Homoseksuele identiteitsontwikkeling: Verloop, beleving en omgevingsfactoren. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 13, 178-189.

Abstract

Problems? No Problem: Becoming Lesbian or Gay in a Tolerant Social Climate

Is the development of a gay or lesbian identity still problematic in a tolerant society like The Netherlands? The results of two small-scale surveys among gay and lesbian youths will be used to elaborate on this question. Special attention will be given to the coming out process toward the parents, the reactions of these parents, and how the young people deal with these reactions. It appears that young people still find it difficult to tell their parents that they are lesbian or gay, even if they expect it to be accepted by their parents. Parents usually react more or less positively. The young people emphasize positive aspects of these reactions and downplay less positive aspects. They would like to be considered 'normal' and confrontation does not seem appropriate to achieve this. The meaning of these data will be discussed, as well as the nature of the tolerance young lesbians and gays encounter.